

УДК 37.03:37(09)

Е. В. ЛЕЩЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗЕМСЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГРОМАДСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ М. КОРФА

У статті розглядаються деякі аспекти вітчизняної історіографії з питання впровадження та організації субсидіарної земської освіти України II пол. XIX ст. у контексті громадсько-педагогічної діяльності освітянина-реформатора М. О. Корфа. Викладено хронологічний аналіз джерел дослідження діяльності земської школи за період 1860–1918 роки. Зроблена спроба уніфікувати систему поглядів окремих педагогів та громадських діячів XIX – початку XX ст. із питань земської освіти шляхом історіографічного аналізу.

Ключові слова: історіографія, народна освіта, педагогічна спадщина, громадський діяч, початкова народна школа.

На сучасному етапі модернізації освіти важливо не втрачати її кращі історичні традиції, просвітницькі здобутки, адже вони можуть і повинні стати у нагоді сучасним освітянам. З цієї точки зору особливу увагу привертає епоха II пол. XIX ст. – початок XX ст., яка ознаменована прискореним динамічним розвитком усіх сфер суспільного життя, піднесенням громадського руху, становленням національної культури й освіти. Конструктивізм тенденцій життя вимагав від території південної Наддніпрянщини, яка входила до складу Російської імперії, бурхливого соціально-економічного розвитку. Вочевидь, не випадково історія освіти в регіонах вважається однією з центральних дослідницьких проблем української сучасної історико-педагогічної науки. І саме це доводить, що проблема соціально-політичної трансформації сучасної України, яка знаходиться на завершальному етапі децентралізації органів влади, стає актуальною у розгляді концептуального вивчення виникнення та становлення земств як новітнього органу місцевого самоврядування тогочасної країни.

Аналіз історичної, педагогічної, філософської літератури, публікацій у періодиці XIX–XX ст. довів, що у працях визнаних учених-педагогів, педагогів-практиків і просвітників порушувалась низка проблем, які актуальні й сьогодні, а за умови їхнього детального аналізу слугують ефективному вирішенню сучасних проблем освіти та процесу виховання. Актуальним стає об'єктивне розуміння досягнень педагогічної теорії та практики сучасної школи, які неможливо неупереджено оцінити без звернення до вітчизняних історико-педагогічних цінностей, що закладались педагогами II пол. XIX ст. – поч. XX ст.

Відтак, сучасні методологічні тенденції розвитку вітчизняної історіографії розглядають науково-педагогічне обґрунтування ідеї створення зем-

ської школи як середовища реалізації громадянства земської інтелігенції, світогляд якої ґрунтувався на верховенстві права та демократизації пореформеного суспільства.

Сучасний етап розвитку української педагогічної думки характеризується спробами об'єктивної оцінки спадку минулого без нашарувань, передусім, ідеологічних догм і принципів. Соціокультурний аспект реалізації персоніологічного підходу зумовив концептуальне переосмислення окремих визнаних персоналій. Нас цікавить просвітницька місія М.О Корфа як реформатора системи освіти, науково-педагогічна діяльність якого генерувала ідеї земського громадянства Російської імперії у зазначений період.

Метою статті є аналіз окремих аспектів вітчизняної історіографії земської освіти в контексті громадсько-педагогічної діяльності М. О. Корфа.

Постаті М. Корфа у різні часи надавалась увага у дослідженнях та наукових розвідках М. Антошак, Л. Бадьї, Н. Белозьорової, Л. Бондар, В. Вихрущ, Л. Вовк, Л. Гаєвської, О. Григоренка, Л. Гуцал, Л. Дробозюк, В. Іващенко, І. Кушніренка, Л. Орехової, О. Попельнюха, І. Пухи, О. Радул, С. Саяпіної, С. Сисоевої, І. Шумілової, Л. Ярощук та ін. У той же час питання впровадження земської освіти, що висвітлювались у вітчизняній історіографії в контексті громадсько-педагогічної діяльності М. Корфа, на нашу думку, потребують додаткового дослідження.

Реалізація завдань історіографічного аналізу педагогічної спадщини М. Корфа засвідчила доцільність урахування соціально-історичного, культурного контенту, цілісного корпусу джерел та історико-педагогічного пізнання. Історіографів особистість М. О. Корфа зацікавлювала, насамперед, як активного учасника просвітницької земської діяльності та фундатора нової моделі – земської школи. Ми розглянемо, насамперед, інтенсифікацію розвитку теорії та практики земської освіти загалом, та роль і місце М. Корфа в контексті інформаційно-просвітницької діяльності земської школи.

Враховуючи особливості розвитку дореволюційної історіографії з проблем земства і земської інтелігенції, зупинимось на аналізі періоду (1860–1918 рр.), в якому переважали праці, де надавався огляд і загальні висновки існуючої в Російській імперії системи земської освіти; проводився моніторинг проблеми організації шкільництва. Також в контексті розвитку земської освіти розглянемо систему поглядів окремих земців та їх соціально-просвітницьку роль у представленні робіт дореволюційних дослідників.

Аналіз наукових студій зазначеного періоду свідчить, що особливостю праць були фактографізм, джерелознавча база як ілюстративний матеріал, та використання нормативно-правових актів. У другій половині 60-х – середині 70-х рр. XIX ст. на початковому етапі розвитку земств і, відповідно, земської освіти, основними джерелами для дослідників були державні документи, насамперед “Положения о земских учреждениях”, “Материалы по Земскому общественному устройству”. Саме ці документи віддзерка-

лювали суспільно-політичні й ідеологічні умови виникнення перших історіографічних джерел із цього питання.

У зазначений період вітчизняна історіографія виділяє дві течії: консервативну та ліберальну. Праці консервативних історіографів нагадували хроніку урядової активності у галузі освіти. Офіційні погляди на розвиток шкільної справи висвітлювалися в роботах В. Григор'єва [5], С. Миропольського [16], С. Рождественського [23]. Вчені звертали увагу, передусім, на законодавчі документи та матеріали діловодства певних державних установ: Міністерства народної освіти, Кабінету Міністрів, Св. Синоду, Сенату, Державної Ради. Джерела відповідних досліджень системно трансформувались у циркуляри, інструкції, постанови, розпорядження урядових і державних установ. Їхні дослідження для нас цінні, оскільки дають змогу ознайомитись із значною кількістю державних документів щодо діяльності земств.

Так, С. Миропольский у творі “Школа и государство. Обязательность обучения в России” [16] аналізує питання ставлення селян, гласних, земств до навчання дітей, розглядає погляди на обов'язковість навчання у періодичних виданнях, актах комісій, звітах міністерства освіти з 1867 по 1876 р. Цікавою є думка про ставлення до обов'язковості початкового навчання земства Катеринославщини у 1874 р., і хоча діяльність М. О. Корфа не розглядалась, проте питання обов'язковості навчання, яке відомий педагог порушував на зборах Катеринославського губернського земства, були пріоритетними.

Важливим джерелом історіографічного аналізу є, передусім, твори ліберальних історіографів, що мають суттєве значення, важливою складовою якого є формування уявлення про земську школу як найбільш ефективну форму освіти народу; активно досліджувалося життя та педагогічна діяльність педагогів-новаторів, серед яких визначне місце належало М. Корфу.

Оскільки організація освітньої діяльності земств здійснювалася безпосередньо ліберально налаштованими педагогами, то авторами перших досліджень становлення і розвитку земської освіти були власне її учасники, суспільно-політичні переконання яких вагомо впливали на формування наукових напрямів і визначили різноманітність підходів до перспектив інноваційного розвитку освіти. Саме на етапі ідеї розвиваючого навчання, змістовного значення набувають науково-публіцистичні праці М. Корфа.

У дослідженні “Земский вопрос (о народном образовании)” [12] М. Корфом розглядалися проблеми необхідності існування народної освіти (у тому числі – земської школи), взаємодії держави, земства та сільських товариств у справі народної освіти, грошової підтримки народної освіти з боку держави, створення закладів із підготовки вчителів, розробки програм для підготовки педагогів, мови навчання в початковій школі тощо.

У книзі “Русская начальная школа. Руководство для земских гласных и сельских учителей” [13] висвітлювалися питання школознавства, у тому

числі навчально-методичне забезпечення земської школи. Також М. Корфом надавались методичні рекомендації, які спрямовувались на вдосконалення навчально-виховного процесу в початкових закладах освіти. В цілому пропонувалась новітня системна модернізація методичної роботи народних учителів. У твір були включені 16 цінних пропозицій: план будівлі школи на 75 учнів, навчальний план початкової школи, зразок парти, яка тоді була ще рідкістю, вісім варіантів розкладу занять із двома класами, три варіанти – з трьома класами, приклади бесід учителя та письмових робіт учнів, теми для творів у початкових і недільних школах, форми відомостей, приклад шкільного журналу, детальні програми шкільних предметів тощо.

У першому томі “Наших педагогических вопросов” [14] були зібрані статті, які ознайомлювали з проблемами народної школи, зокрема: інспекції народних шкіл; атестації вчителів; обов’язковості навчання; введення ремесел у земську школу; програмами навчання; моніторинг якості освіти; врахування етнічної приналежності під час навчання дітей; обрання на посади вчителів та їхніх помічників; недільних шкіл; учительських з’їздів і курсів.

У другому томі “Наших педагогических вопросов” [14] досліджувалися проблеми фінансування недільних повторювальних шкіл; завдання недільних шкіл грамотності; ставлення до народної школи педагогів; характеризувалися перші повторювальні школи, народні читання; розглядалась соціальна роль учительства та соціально-педагогічний потенціал сільської земської школи, громадська діяльність земських службовців.

У 70–90-ті рр. XIX ст. збільшується кількість праць, присвячених становленню та розвитку земської школи. Вперше науковців почала зацікавлювати постать М. Корфа як організатора земських шкіл. У дослідженнях аналізувалася його біографія та педагогічна діяльність.

У дослідженнях І. Барсова [1], А. Конощенка [11], В. Дорошенка [6] висвітлювалася земська соціально-економічна, культурно-просвітницька діяльність в окремих українських губерніях, повітах, а також історія виникнення та розвитку земської початкової школи.

У роботах Є. Звягінцева [7], П. Каптерева [9], Г. Фальборка [26], В. Чарнолуського [26, 27], М. Чехова [28] розглядалися проблеми демократизації освіти, при цьому обґрунтовано критикуючи державне освітнє відомство щодо обмеження функцій земств, зверталася увага на розширення громадського впливу та громадського контролю за формуванням змісту початкової освіти.

У монографії Б. Веселовського “История земства за сорок лет” [3] приділялась значна уваги фактам протистояння влади і земств. У першому томі окреслювались проблеми народної освіти як шкільної, так і позашкільної; діяльність земства в усіх сферах господарсько-економічного та культурного життя. Автор був переконаний, що керівництво школами, – і в господарській, і в педагогічній сферах, – повинно здійснюватись органами

місцевого самоврядування, реформованих на демократичних засадах. На величезному фактичному матеріалі освітянин проаналізував динаміку росту чисельності народних шкіл і учнів; забезпечення земських шкіл навчальними посібниками; створення учнівських, учительських бібліотек; земських народних бібліотек при школах. Безумовною цінністю праці була системна уніфікація щодо виокремлення регіональних особливостей в організації шкільної та позашкільної освіти; розгляд кількісних і якісних відмінностей губерній і земств. Зверталася увага на діяльність М. Корфа, який, на думку автора, був одним із тих педагогів, хто предметно впливав на динамічний розвиток народної освіти через нові форми місцевого самоврядування – земські органи управління.

У дослідженні В. Чарнолуського “Земства и народное образование”, присвяченому проблемам земства та народної освіти, наголошувалося на інноваційному соціально-освітньому внеску М. Корфа в розвиток земського руху безпосередньо в Катеринославській губернії [27].

У праці М. Чехова “Народное образование в России (с 60-х годов XIX века)” [28] подавалися відомості про боротьбу земств із церковно-парафіяльною школою, тобто відбувався процес, внаслідок якого всі сектори суспільства, різні суспільні групи звільнялись від релігійного світогляду, оскільки певна секуляризація звільняла систему освіти від релігійного впливу. Також у праці окреслювались питання зміни урядової політики, даремність казенного нагляду за школою, надавалися показники фінансування освіти, зроблений порівняльний аналіз учнів, витрат на освіту в Росії та інших країн світу. У третьому розділі “Земская школа до 1905 года” науковець приділяв значну увагу створеній М. Корфом земській початковій школі, підкреслюючи, що педагог не лише виробив новий тип початкової школи, а й розробив нові теоретичні доробки щодо запровадження авторських методик навчання дітей, спрямовані на збагачення учнів корисними знаннями та розвиток розумових здібностей школярів.

П. Каптеревим у дослідженні “История русской педагогики” [9] аналізувався внесок земських установ у розвиток освітньої справи, розглядалися тенденції розвитку земських народних шкіл. Автор порівнював діяльність новітніх закладів із існуючими типами народних училищ міністерських і церковно-парафіяльних відомств. Основним внеском педагога в історіографію проблеми є означення ним демократичної позиції земств у галузі освіти та прогресивної педагогічної думки, яка спрямовувалась на послаблення жорстокої державно-бюрократичної політики уряду в галузі народної освіти Російської імперії. П. Каптерев надавав високу оцінку діяльності М. Корфа, його теоретико-методологічним і науковим розробкам, практичній діяльності у модернізації земської школи.

У роботі Є. Звягінцева “Пол века земской деятельности по народному образованию” [7] наголошувалося на певних досягненнях земств у сфері народної освіти, зазначалося, що політика “сучасних” земств якісно недосконала, на що впливає їхній цензовий склад, залежність від адміністра-

тивних органів, вузьке коло завдань, недостатнє фінансування тощо. У дослідженні висвітлювався внесок органів місцевого самоврядування в розвиток позашкільної освіти. Позитивно оцінювалась діяльність М. Корфа, підкреслювалось значення статистичних даних, зібраних педагогом, перевірочних випробувань рівня залишкових знань, вперше застосованих у шкільній практиці.

У статті Д. Семенова “Барон Николай Александрович Корф” [24] вперше висвітлена розгорнута біографія М. Корфа, велика увага в якій приділялася досягненням педагога в галузі народної освіти. Проте, земська діяльність педагога науковцями та публіцистами майже не досліджувалась.

“Критико-биографический словарь русских писателей и ученых (от начала русской образованности до наших дней)” (1897–1904), укладений С. Венгеровим, вміщував узагальнену інформацію про М. О. Корфа, подає М. Песковським, зокрема, біографію педагога, перелік його власних робіт, праць про науковця та рецензій на його науково-педагогічні праці та публіцистичні твори [2].

Передові ідеї, теоретична та практична діяльність М. Корфа розглядалась багатьма дослідниками і привертала увагу до особистості педагога як організатора земських шкіл, підготовки земських учителів, автора низки підручників для вчителів і учнів. У 1873 р. у періодичному виданні “Народная школа”, окреслювались проблеми освіти. В цей час Ф. Медніков, опублікувавши статтю “Барон Николай Александрович Корф”, наводить основні факти біографії педагога, здійснює огляд його публіцистичних і педагогічних робіт. У статті також підкреслювалося, що організація народної школи зобов’язана енергійній діяльності та самовідданості Миколи Олександровича Корфа [18].

Особлива увага у дослідженнях земської школи та громадсько-педагогічної діяльності М. Корфа приділялась у статтях, нарисах, монографіях, написаних наприкінці ХІХ ст. Так, у 1879 р., до 45-річчя педагога, виходить невеличка брошура (15 с.) М. Соловйова-Несмелова “Барон Николай Александрович Корф”. Читачу пропонувалися власні оцінки тих умов, за яких формувалася особистість Миколи Корфа, його інтереси, світогляд. Автор системно дослідив громадську, педагогічну, літературну діяльність педагога, навів досить повну бібліографію статей (із назвами видавництва), підручників, посібників Корфа, проаналізував підручник “Наш друг” [25].

У монографії В. Острогорського “Русские педагогические деятели” [21] поряд із такими відомими педагогами-гуманістами як М. Пирогов, К. Ушинський, окремих розділ був присвячений М. Корфу. У третьому розділі схарактеризовано навчальні заклади, в яких здобував освіту педагог, і викладачів, прогресивні ідеї яких впливали на формування його особистості. У зазначеній праці методична робота освітянина в земських школах не досліджувалась.

У книзі М. Песковського “Барон Н. А. Корф, его жизнь и общественная деятельность” [22], що виходила у серії “Жизнь замечательных людей”, заснованої Ф. Павленковим з метою документальної достовірності, використано нотатки М. Корфа, його переписку більше, ніж із 250 особами, педагогічні нариси Д. Семенова, спогади Д. Гнедіна. М. Песковським було досліджено повний життєвий і професійний шлях педагога від дитинства, юності, його становлення як педагога, літературна і громадська діяльність до характеристики родинної педагогіки та діяльності земських шкіл, створених М. Корфом на Катеринославщині.

Кульмінаційний момент у вивченні діяльності земств припав на 1910–1914 рр., період відзначення п’ятидесятирічного ювілею земського самоврядування. Саме в ці роки друкується низка ґрунтовних робіт, в яких аналізувалася багатогранна освітньо-культурна діяльність земств.

Як об’єкт дослідження початкова народна школа, її внутрішнє життя, публіцистично-літературні твори, навчально-виховна робота розглядалася І. Булгаковим у роботі “Народная школа по отзывам населения Александровского уезда Херсонской губернии” [20]. Зміст дослідження подано у формі запитань, що одразу привертає увагу читачів. У книзі зібрано вагомий матеріал про важливість навчання дітей обох статей; причини, що заважають відвідуванню школи; значення народної освіти в українському селі; оцінку селянами існуючої народної школи, вимоги щодо її докорінної перебудови тощо. Автор пропонував зробити акцент на практичному змісті навчання у школі – ввести заняття з ручної праці, ремесел, сформувати елементарні сільськогосподарські знання і уміння, які б у подальшому учні могли застосовувати у власних приватних сільських господарствах.

Дослідники початку ХХ ст. А. Куломзін [15], М. Морозов [18], П. Калачинський [8], С. Волох [4], А. Образцов [20] звертали увагу на розширення загальноосвітніх можливостей земської школи, наповненні шкільної програми новим змістом, подовженні курсу навчання у початкових школах, запровадженні трудового виховання учнів тощо. Зазначені науковці критикували урядові проекти реформи освіти, як такої, що гальмує розвиток нових форм шкіл, та виносили на публічне громадське обговорення власні проекти реформування освіти, які ґрунтувались на демократичних засадах і базувалися на запровадженні принципів загальності й обов’язковості початкового навчання, створення громадянської школи, діяльність якої незалежна від урядової бюрократії.

Дослідженням проблеми встановлено, що у 1917 р. в умовах практично повної відсутності цензури О. Кізеветтер [10] спробував надати цілісне уявлення про розвиток місцевого самоврядування в Росії з ІХ до кінця ХІХ ст. Його дослідження представляло безперечний інтерес для розуміння поглядів представників російського лібералізму з земської тематики, проте в ньому майже відсутній об’єктивний аналіз реформ, які відбувалися з 60-х років ХІХ ст.

Висновки. Системний аналіз дослідження свідчить про реформаторські підходи та значні здобутки М. Корфа у період теоретико-практичного осмислення земцями власної місії. У цей період відбувається трансформація земської школи в контексті динамічного розвитку школоведения та становлення земської інтелігенції як провісників інноваційного змісту народної освіти.

Здійснений історіографічний огляд зазначеного періоду довів, що багатоаспектність питання громадсько-педагогічної діяльності М. О. Корфа, в контексті розвитку земств українських губерній, вмотивувала потребу здійснення аналізу педагогічних джерел і джерелознавчих праць із другої половини ХІХ до початку ХХ ст.

Список використаної літератури

1. Барсов И. Народные школы в Юго-Западном крае: Очерк их учреждения, устройства и современного состояния / И. Барсов. – СПб.: Министерство народного просвещения, 1863. – 103 с.
2. Венгеров С. А. Критико-биографический словарь русских писателей и ученых: в 4-х т. / Семён Афанасьевич Венгеров. – СПб.: Семеновская Типо-литография И. Ефрона, 1897–1904. – Т. 4. – С. 164–171.
3. Веселовский Б. Б. История земства за сорок лет: в 4 т. / Борис Борисович Веселовский. – Т. 1. – СПб.: Из-во О. Н. Поповой, 1909. – 724 с.
4. Волох С. По дорозі до рідної школи / С. Волох. – К.: Вік, 1912. – 36 с.
5. Григорьев В. В. Исторический очерк русской школы / Владимир Васильевич Григорьев. – М.: Товарищество типографии А. М. Мамонтова, 1900. – 587 с.
6. Дорошенко В. В. 3 історії земства на Україні / Володимир Вікторович Дорошенко. – Львів–Київ: з друк. наук. т-ва ім. Шевченка, – 1910. – 68 с.
7. Звягинцев Е. А. Полвека земской деятельности по народному образованию / Евгений Алексеевич Звягинцев. – Москва: Задруга (Тов. на паях тип. Рябушинских), 1915. – 95 с.
8. Калачинский П. Будущее нашей народной школы / П. Калачинский. – К.: Відб. із журн.: Церков. – приход. шк. – 1906. – № 2 – 43 с.
9. Каптерев П. Ф. История русской педагоги / Пётр Фёдорович Каптерев. – Петроград: Издательство: Земля, 1915. – 746 с.
10. Кизеветтер А. А. Местное самоуправление в России IX-XX столетия: [исторический очерк] / Александр Александрович Кизеветтер. – Пг.: Задруга, 1917. – 120 с.
11. Конощенко А. М. До історії земської школи на Херсонщині / А. М. Конощенко. – К.: Друк. 1-ої Київ. артілі друк. справи, 1908. – 74 с.
12. Корф Н. А. Земский вопрос (о народном образовании) / Николай Александрович Корф. – СПб.: Типография А. Головачова, 1867. – 64 с.
13. Корф Н. А. Русская начальная школа: руководство учителю / Николай Александрович Корф – Харьков. – Пг.: Изд-во Кожанчикова, 1870. – 593 с.
14. Корф Н. А. Наши педагогические вопросы: в 2 т. / Николай Александрович Корф. – М.: Типография А. Клейн, 1882. – Т. 1. – 409 с.; 1886. – Т. 2. – 104 с.
15. Куломзин А. Н. Доступность начальной школы в России / Анатолий Николаевич Куломзин. – СПб: Тип. В. Ф. Киршбаума, 1904. – 149 с
16. Миропольский С. И. Школа и государство. Обязательность обучения в России (Исторический этюд) / Сергей Иринеевич Миропольский. – СПб.: Тип. А. М. Котомина, 1876. – 248 с.
17. Медников Ф. Барон Николай Александрович Корф / Ф. Медников // Народная школа. – 1873. – № 11. – С. 36–39.

18. Морозов М. Народное образование / М. Морозов. – СПб.: Семен. типоли-тогр. (И. Ефрона), 1906. – 55 с.
19. Народная школа по отзывам населения Александрийского уезда Херсонской губернии / сост. И. В. Булгаков. – Александрия: Изд. Александрийской уездной земской управы (Тип. Ф. Х. Райхельсона), 1910. – 87 с.
20. Образцов А. Школьная реформа. Известия, рассуждения и заметки по вопросам общего образования / А. Образцов. – СПб.: Тип. В. Ф. Киршбаума, 1902. – 18 с.
21. Острогорский В. Русские педагогические деятели (с портретами) / В. Острогорский, Д. Семёнов. – СПб., 1914. – 85 с.
22. Песковский М. Л. Барон Николай Корф. Его жизнь и общественная деятельность / М. Л. Песковский // Песталоцци. Новиков. Каразин. Ушинский. Корф: Биографические повествования. – Челябинск: Урал, 1997. – С. 396–500.
23. Рождественский С. В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения. 1802–1902 / Сергей Васильевич Рождественский. – СПб: М-во нар. прос., 1902. – 785 с.
24. Семенов Д. Д. Барон Николай Александрович Корф // Русские педагогические деятели / Д. Д. Семенов, В. П. Острогорский. – Москва: Изд. учебного магазина “Начальная Школа” Е. Н. Тихомировой, 1887. – С. 66–88.
25. Соловьёв-Несмелов Н. А. Барон Николай Александрович Корф (Биографический очерк) / Николай Александрович Соловьёв-Несмелов. – СПб.: Училищ. совет при Святейшем синоде, 1879. – 15 с.
26. Чарнолусский В. И. Народное образование в России / В. И. Чарнолусский, Г. А. Фальборк. – СПб.: Изд-во О. Н. Поповой, 1900. – 263 с.
27. Чарнолусский В. И. Земство и народное образование: очерки из прошлого и настоящего земской деятельности в различных отраслях общественного образования. Формы, типы, результаты и очередные задачи земского хозяйства и земских учреждений в этой области / Владимир Иванович Чарнолусский. – Ч. 1. – СПб.: Тип. Лебедевой, 1910. – 186 с.
28. Чехов Н. В. Народное образование в России с 60-х годов XIX в / Николай Владимирович Чехов. – М.: Из-во “Польза” В. Антик и К., 1912. – 224 с.
29. Хмиров И. Екатеринославская губерния. Пособие к изучению родиноведения в начальных народных и городских училищах. С картою губернии и видами г. Екатеринослава / И. Хмиров. – Екатеринослав, 1899. – 91 с.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2015.

Лещенко Э. В. Отдельные аспекты отечественной историографии внедрения земского образования в контексте общественно-педагогической деятельности Н. Корфа

В статье рассматриваются некоторые аспекты отечественной историографии по вопросу внедрения и организации субсидиарного земского образования Украины II пол. XIX в. в контексте общественно-педагогической деятельности педагога-реформатора Н. А. Корфа. Изложены хронологический анализ источников исследования деятельности земской школы за период 1860-1918 годы. Сделана попытка унифицировать систему взглядов отдельных педагогов и общественных деятелей XIX. – начала XX в. по вопросам земского образования путем историографического анализа.

Ключевые слова: *историография, народное образование, педагогическое наследие, общественный деятель, начальная народная школа.*

Leshchenko E. Some Aspects of Soviet Historiography of the Implementation of Local District Education in the Context of Socio-Pedagogical Activity of N. Korf

The article investigates some aspects of soviet historiography regarding the implementation and organization of subsidiary local district (zemstvo – district council in

pre-revolutionary Russia) education in Ukraine in the second half of the 19th century in the context of socio-pedagogical activity of pedagogue-reformer N.A. Korf. The chronological analysis of the sources of investigation of district schooling activity for the period of 1860-1918 has been made. An effort has been made to unify the system of district education views of particular pedagogues and social activists of the 19th-the beginning of the 20th century by means of historiographic analysis.

One of the main periods of investigation of N.A. Korf pedagogical heritage and the history of district education has been analyzed – that is the prerevolutionary (1860-1918) period which contributed to the education reformation in general as well as primary county education specifically.

The systemic analysis of investigations testifying to the reformation approaches and significant achievements of N. Korf during the theoretic-practical period countrymen began to comprehend their own mission was made. During it the transformation of the county school took place in the context of dynamic development of school management and of the district literate formation as the forerunners of the innovational content of the national education.

Key words: *historiographic analysis, public education, pedagogical heritage, public figure, starting public school.*